

**Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»
Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра загальної та диференціальної психології**

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ: ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПРАКТИКА»

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ
Всеукраїнської науково-практичної конференції
24-25 квітня 2025 року**

Одеса

2025

УДК 159.9: 37.015.3

А 43

Друкується за ухвалою Вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 16 від 29.05.2025 року)

А 43 Актуальні проблеми сучасної психології: теорія, досвід, практика / Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 24-25 квітня 2025 року) / за ред. М.Й.Казанжи. Одеса: Університет Ушинського, 2025. 718 с.

Редакційна колегія: Казанжи М.Й., доктор психологічних наук, професор; Саннікова О.П., доктор психологічних наук, професор; Дідух М.Л., доктор психологічних наук, доцент; Водолазська О.О., кандидат психологічних наук, доцент; Бринза І.В., кандидат психологічних наук, доцент; Борисова О.О., кандидат юридичних наук, доцент; Василенко І.А., кандидат психологічних наук, доцент; Ульянова Т.Ю., кандидат психологічних наук, доцент; Черножук Ю.Г., кандидат психологічних наук, доцент; Оріщенко О.А., кандидат психологічних наук, доцент.

Збірник призначений для фахівців у галузі психології, наукових дослідників і практиків, викладачів закладів вищої освіти, педагогів і вихователів, докторантів, аспірантів та студентів. Рекомендації щодо впровадження результатів конференції полягають у підвищенні обізнаності науковців, викладачів і аспірантів щодо наслідків та перспектив становлення особистості у невизначеному світі та можливостей практичного використання досягнень загальної психології, психології особистості, історії психології тощо в сучасних умовах освіти та науки.

Матеріали опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність викладеного матеріалу покладено на авторів статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

ISBN 978-617-7757-40-4

©Автори статей, 2025
© Університет Ушинського

2025

Бандюк Л.В.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти за спеціальністю 053 Психологія,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

ФЕНОМЕН АНТИЦИПАЦІЇ У ПРОСТОРІ СПОРІДНЕНИХ ПОНЯТЬ

Анотація. У тезах здійснено теоретико-порівняльний аналіз понять антиципації, передбачення, інтуїції та ясновидіння. Показано їх відмінності за рівнем усвідомлення, джерелами інформації, перевірюваністю та науковою застосовністю. Обґрунтовано, що антиципація виступає центральним когнітивним механізмом прогнозування майбутнього, який інтегрує як раціональні, так і афективні компоненти. Визначено перспективи подальших досліджень у сфері когнітивних та нейронаукових підходів.

Ключові слова: передбачення, інтуїція, когнітивні механізми прогнозування, майбутнє, концептуальний аналіз.

Abstract. The abstract provides a theoretical and comparative analysis of the concepts of anticipation, prediction, intuition, and clairvoyance. It shows their differences in terms of level of awareness, sources of information, verifiability, and scientific applicability. It is

argued that anticipation is the central cognitive mechanism for predicting the future, integrating both rational and affective components. Prospects for further research in the field of cognitive and neuroscientific approaches are identified.

Key words: prediction, intuition, cognitive mechanisms of forecasting, future, conceptual analysis.

У сучасній науці терміни, пов'язані зі сприйняттям і моделюванням майбутнього – антиципація, передбачення, інтуїція, ясновидіння – нерідко вживаються як синоніми, хоча, по суті, представляють зовсім різні когнітивні механізми. Відсутність термінологічної точності веде до методологічних розмитостей як у теоретичних моделях, так і в прикладній практиці. Сучасні дослідження когнітивних механізмів передбачення майбутнього демонструють необхідність чіткого концептуального розмежування аналізованих феноменів.

Мета роботи – провести порівняльний аналіз цих понять з опорою на сучасні наукові підходи та виявити межі їх застосування.

В рамках когнітивно-нейронаукового підходу антиципація розуміється як базовий механізм прогнозування, що реалізується через систему передиктивного кодування. Нейровізуалізаційні дослідження [1] виявили ключову роль префронтальної кори та базальних гангліїв у процесах випереджального відображення дійсності, що підтверджує концепцію

П.К.Анохіна про «акцептор результатів дії» в сучасному нейробіологічному контексті.

Сучасні нейронаукові дослідження, такі як теорія передиктивного кодування К.Фрістона підтверджують, що мозок активно формує гіпотези про майбутнє на основі сенсорних даних та внутрішньої моделі світу, мінімізуючи розбіжність між очікуванням та реальністю [3].

Наукове передбачення на відміну від біологічно обумовленої антиципації є свідомим когнітивним процесом, що спирається на три компоненти:

- 1) статистичні закономірності,
- 2) причинно-наслідкове моделювання,
- 3) теоретичні конструкції, що верифікуються.

Однак, як зазначають Ярконі та Вестфалл, надмірне фокусування на поясненні поведінки може знижувати точність передбачень, що наголошує на необхідності балансу між поясненням та передбаченням у психологічних дослідженнях [7].

Інтуїція є здатністю до швидкого, несвідомого прийняття рішень без явного логічного обґрунтування. Д.Канеман у своїй моделі двох систем мислення описує інтуїцію як роботу «Системи 1», яка діє автоматично та швидко, без зусиль та відчуття контролю [6].

Нейробіологічні дослідження виділяють роль острівцевої частки та передньої поясної звивини у процесах інтуїтивного оцінювання. Особливий інтерес представляє концепція «тонкого настроювання» [5], що пояснює професійну інтуїцію як результат імпліцитного навчання в умовах регулярного зворотного зв'язку.

Яснобачення як парапсихологічний феномен, незважаючи на численні спроби експериментальної верифікації [2], не набуло переконливих нейрофізіологічних підтверджень. Мета-аналіз 90 досліджень [4] продемонстрував відсутність статистично значущих ефектів.

Порівняльний розгляд представлених феноменів дозволяє виявити їх методологічні та онтологічні відмінності, незважаючи на зовнішню лексичну та функціональну близькість. Аналіз проведено за низкою критично значущих параметрів: рівень усвідомлення, джерело інформації, перевіряльність, наукова застосовність та терапевтичний потенціал.

Антиципація постає як опосередкована та функціонально спрямована форма відображення можливого майбутнього, що вбудовується у контекст діючих когнітивних схем. Вона може бути як осознаною (у формі планування), так і напівнесвідомою (афективна готовність) і опирається на внутрішній модель, що формується досвідом і контекстом.

Передбачення відрізняється переважно раціональною природою, заснованою на формалізованих алгоритмах, дедуктивних чи статистичних процедурах. Воно не обов'язково пов'язане з особистим суб'єктивним притягненням суб'єкта і, як правило, є зовні валідованим.

Інтуїція виявляється як дораціональне пізнання або інсайт, позбавлений формального аналізу, але найчастіше заснований на глибинних паттернах, сформованих у досвіді. Вона характеризується високою

суб'єктивною достовірністю та низькою перевіряльністю.

Таблиця 1.

Порівняльна таблиця феноменів

Феномен	Рівень усвідомлення	Джерело інформації	Перевіреність	Наукова застосовність
Антиципація	Частково усвідомлене	Внутрішні моделі, пам'ять, контекст	Середня	Активно застосовується у нейронауках
Передбачення	Повністю усвідомлене	Логіка, спостереження, статистика	Висока	Основний метод наукового прогнозу
Інтуїція	Несвідоме	Евристики, досвід	Низька	Застосовується у дослідженнях прийняття рішень
Ясновидіння	Нераціональне	Нез'ясовний (поза сенсорними каналами)	Дуже низька	На межі з паранаукою

Ясновидіння, будучи епістемологічно слабко підтвердженим феноменом, апелює до позаемпіричних джерел знання. Його існування у науковому полі

залишається дискусійним через відсутність надійних емпіричних даних.

Проведений порівняльний аналіз дозволяє укласти, що антиципація виступає як центральний, системоутворювальний феномен, здатний інтегрувати як раціональні, так і афективні компоненти прогностичної діяльності. Черга, являють собою синтез різних форм орієнтації в майбутньому і можуть бути операційною категорією в практичній психології та нейрокогнітивних дослідженнях.

Висновки. Проведений теоретико-порівняльний аналіз продемонстрував, що феномени антиципації, передбачення, інтуїції та ясновидіння, незважаючи на зовнішню лексичну близькість, являють собою гетерогенні за своєю природою процеси, що відрізняються за ступенем усвідомленості, джерелами детермінації та ступенем верифікації. Перспективи подальших досліджень бачаться у поглибленому вивченні нейронних механізмів антиципації та інтуїції, а також у розробці інтегрованих моделей прогнозування, що поєднують когнітивні та афективні компоненти. Особливий інтерес представляє вивчення індивідуальних відмінностей у прогностичних здібностях та факторів, що впливають на їх розвиток.

Таким чином, незважаючи на існування різних форм передбачення майбутнього, лише науково обґрунтовані підходи демонструють стійку ефективність та потенціал для практичного застосування.

Література:

1. Bar M. The proactive brain: memory for predictions. *Philosophical Transactions of the Royal Society B*. 2009. 364: 1235–1243. URL: <https://doi.org/10.1098/rstb.2008.0310>.
2. Bem D.J. Feeling the future: Experimental evidence for anomalous retroactive influences on cognition and affect. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2011. 100(3). URL: <https://doi.org/10.1037/a0021524>
3. Friston K. The free-energy principle: a unified brain theory? *Nature Reviews Neuroscience*. 2010. 11(2). 127-138. URL: <https://doi.org/10.1038/nrn2787>
4. Galak J., LeBoeuf R.A., Nelson L.D., & Simmons J.P. Correcting the past: Failures to replicate psi. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2012. 103(6). 933-948. URL: <https://doi.org/10.1037/a0029709>
5. Hogarth R.M. Educating intuition. *Applied Cognitive Psychology*. 2003. №17. 122-124.
6. Krämer W., Kahneman D. Thinking, Fast and Slow. *Statistical Papers*. 2011. 55(3). 915. URL: <https://doi.org/10.1007/S00362-013-0533-Y>
7. Yarkoni T., & Westfall J. Choosing prediction over explanation in psychology: Lessons from machine learning. *Perspectives on Psychological Science*. 2017. 12(6). 1100-1122.

ЗМІСТ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ: ТИПОВЕ ТА ІНДИВІДУАЛЬНЕ В ОСОБИСТОСТІ

Абдуллаєва В.В. Психологічна підтримка переселенців: інтегрований підхід до роботи з травмою.....	3
Бабчук О.Г., Полятова А.В. Психологічні особливості особистісної зрілості на певному етапі життєдіяльності особистості.....	10
Балахонова К.О. Психологічні особливості особистості як предиктори розладу харчової поведінки.....	22
Бандюк Л.В. Феномен антиципації у просторі споріднених понять.....	30
Бедан В.Б., Амосова А.В. Індивідуально-психологічні особливості соціальної адаптації біженців з України.....	37
Бринза І.В., Брагару М.І. Рольові диспозиції осіб, які переживають психологічну кризу.....	46
Бринза І.В., Мамалиженко Х.В. Актуалізація екзистенціального ресурсу віри особистості у подоланні кризи.....	58
Бринза І.В., Петухова І.О. Співвідношення між показниками суб'єктивного відчуття захищеності і характеристиками особистості.....	70
Василенко І.А., Сорочан Ю.С. Співвідношення показників тривожності, депресії, копінг-стратегій та самоактуалізації особистості.....	79
Василенко І.А., Радіонова Л.І. Індивідуально-психологічні особливості осіб різного рівня емпатії.....	88
Василенко І.А., Яськова В.І. Особливості взаємозв'язку показників макіавелізму, маніпулятивного ставлення та емпатії зі спрямованістю особистості в комунікації.....	100
Водолазська О.О., Живодер О.О. Психологічні особливості самоактуалізації управлінців з різним рівнем упевненості у собі.....	110
Діброва О. Співвідношення показників психологічної розумності та темної тріади.....	119
Дідух М.І. Трансцендентальна терапія людини (ттл): інтеграція наукового й духовного вимірів у психологічній практиці.....	126
Ілмаз А.Ф. Психологічне благополуччя осіб з різним рівнем самоактуалізації.....	137